

Rola i miejsce Pisma Świętego w Pismach św. Anieli Merici

Kościół uczy, że słowo Boże jest „czystym i trwałym źródłem życia duchowego” (KO 21). Jakie odbicie ma ta prawda w życiu Anieli Merici, świętej z przełomu XV i XVI wieku? Założyła ona w Brescii, we Włoszech Towarzystwo św. Urszuli¹, które w swych początkach było wspólnotą dla dziewcząt pragnących ofiarować życie Bogu². Św. Aniela zostawiła swoim duchowym córkom Pisma zawierające Regułę, Rady i Testament³. Pisma te stanowią cenne źródło dla duchowości. Świadczą one o umiłowaniu przez św. Anielę słowa Bożego, co było niezwykle, jak na jej czasy. Miłość tę przekazała swoim córkom.

Celem niniejszego studium jest zbadanie roli i miejsca słowa Bożego w życiu duchowych córek św. Anieli⁴. Studium to jest szukaniem odpowiedzi na pytanie, do jakiej zażyłości ze słowem Bożym wzywa św. Aniela? Opracowanie będzie składało się z czterech części: 1) Łacińskie teksty Starego i Nowego Testamentu; 2) Sposób komentowania tekstów biblijnych; 3) Cytowanie Starego Testamentu; 4) Parafrazy tekstów biblijnych.

1.1. Łacińskie teksty Starego i Nowego Testamentu

W epoce, w której żyła św. Aniela łacina była językiem Kościoła, stosowanym podczas sprawowania sakramentów a homilie okraszano łacińskimi sentencjami lub słowami⁵. Podczas lektury Pism św. Anieli łatwo można zauważyć, że przytacza ona wiele cytatów łacińskich Pisma Świętego. Jest ich 29: w tym 13 to dosłowne cytaty Nowego Testamentu z Wulgaty⁶: [Mt 24, 13] (Pr 11); [Łk 11, 28] (Pr 12); [Łk 18, 1] (Rg V, 5); [Mt 16, 19] (Rg VII, 3); [Łk 10, 16] (Rg VIII, 8); [Flp 4, 5] (Rg IX, 12); [Mt 5, 3] (Rg X, 7); [Łk 18, 14] (Rd I, 14);

¹ Św. Urszula - dziewica i męczenniczka pierwszych wieków, jest symbolem wierności Chrystusowi aż do męczeństwa oraz patronką nauczania zasad wiary chrześcijańskiej. Oddawały się pod jej opiekę uniwersytety w Paryżu, Cambridge i Kolonii; U. Borkowska, *Kult liturgiczny św. Urszuli w Polsce do XVI w.*, „Roczniki Humanistyczne” 14 (1966), z. 2, s. 109-198; U. Borkowska, *Święta Urszula. Legenda, historia, kult*, „Królowa Apostołów” 49 (1985), nr 7/8, s. 3.

² M. B. Rio, *Histoire et spiritualité des Ursulines*, Rome 1990, s. 30; T. Ledóchowska, *Święta Aniela Merici i jej dzieło*, Warszawa 1970, s. 121-122, s. 220.

³ W niniejszym opracowaniu zostało wykorzystane wydanie: A. Merici, *Pisma: Reguła. Rady. Testament*, tłum., wstęp i oprac. U. Borkowska, Lublin 1992. Wprowadzono skróty: Prolog do Reguły – Pr; Reguła – Rg; Rady – Rd; Legaty – Lg.

⁴ M. B. Werner, *Św. Aniela w świetle swych pism*, Poznań 1958; M. C. Łubieńska, *Ustawy Towarzystwa św. Anieli Merici*, Kraków 1932; por. W. Misztal, *Słowo Boga jako wychowawca w duchowości św. Anieli*, [w:] *Św. Aniela i jej dzieło realizowane przez Polskie Urszulanki Unii Rzymskiej*, red. G. W. Dryl, W. Misztal, Kraków 2013, s. 77-105.

⁵ Por. M. I. Stone, *Commentary on the Writing of Sait Angela Merici*, Kent 2001, s. 5.

⁶ *Biblia cum concordantis veteris et novi testamenti*, in aedibus Jacobi Mareschal prope Nostre Dame de Confort Lugduñ 1526.

[Kol 3,1-2] (Rd V, 44); [Mt 11,29] (Lg III, 4); [Mt 12, 25] (Lg X, 18); Ps 13(12), 4] (Rd VII, 29); [Prz 28,14] (Rd II, 11).

W sześciu cytatach św. Aniela zmienia lub dodaje jedno słowo, co jednak nie zmienia sensu zdania: np. czasownik: „docebit” („nauczy”) zamienia na „docet” („naucza”) [J 16,13] (Rg VIII, 16); zamienia liczbę mnogą na liczbę pojedynczą – jest: „maledictus, qui declinat a mandatis tuis”, natomiast wersja Wulgaty brzmi: „maledicti, qui declinant...” [Ps 119, 21] (Rg VII, 7); podobnie: [Ps 37 (36); 25] (Rd IV, 9), [Ps 94 (93), 12] (Rd VII, 28); [J 6, 38] (Rg VIII, 3); [J 13, 35] (Lg X, 17). W pozostałych 10 biblijnych cytatach łacińskich św. Aniela korzysta z innej wersji tłumaczenia. Należy zauważyć, że cytowane fragmenty Aniela znała na pamięć, o czym zaświadcza Gabriel Cozzano, któremu święta dyktowała Pisma⁷. Cytowane przez nią teksty pochodzą w dużej mierze z Ewangelii: z Mt - 9; Mk - 1; Łk - 5; J - 3; oraz z listów św. Pawła: Kol - 1; Flp - 1; z Apokalipsy - 1; z Dziejów Apostolskich - 1. Ponadto ze Starego Testamentu: z Księgi Psalmów - 4; z Mądrości Syracha - 1; z Pierwszej Księgi Samuela - 1; z Księgi Przysłów - 1.

Świadkowie życia Anieli, którzy zaznawali w tzw. „Procesie Nazari”, wskazywali na jej szczególny dar Boży do głoszenia i wyjaśniania słowa Bożego⁸. G. Chizzola zeznał: „Wydawało mi się czymś nadzwyczajnym, że [Aniela] nigdy nie studiując literatury łacińskiej, rozumiała łacinę tak, jakby ją studiowała; i więcej jeszcze, fakt, że bez studiowania Pisma Świętego mówiła kazania tak piękne, tak mądre i tak duchowe, które trwały niekiedy godzinę”⁹. Natomiast A. Gallo zaświadcza: „Czytała mnóstwo duchowych książek, ale jeszcze widziałem, jak bardzo często przybywali do niej liczni zakonnicy, szczególnie kaznodzieje i teolodzy, aby ją prosić o wyjaśnienie wiele fragmentów Psalmów, pism Proroków, Apokalipsy i innych ksiąg Starego i Nowego Testamentu oraz aby słuchać z jej ust takich wykładów, że pozostawali zdumieni. Stąd można wnioskować, że ta kobieta czerpała raczej z natchnienia Bożego niż ludzkiego”¹⁰. Powyższe fakty skłaniają do stwierdzenia, że św. Aniela Merici otrzymała dar prorocki dla służby w Kościele. W listach św. Pawła w tzw. „listach posług” występują „prorocy” (1 Kor 12, 28; Ef 4, 11) i „proroctwo” (Rz 12, 6).

⁷ G. Cozzano zeznaje: „Zaświadczyć mogę, że nie ma tam nic mojego, prócz tego, że służyłem jej piórem, starając się, jak najwierniej, oddać jej święte słowa i nauki” (Dichiarazione, *Processus*, 341, f. 974), cytuję za U. Borkowska, *Wstęp, Aniela Merici, Pisma - Reguła. Rady. Testament*, Lublin 1992, s. 33.

⁸ *Processo Nazari*, Città del Vaticano, Archivio Segreto Vaticano, S.C. Rituum, *Processus* 341, ff. 936v-945v; przedruk jako Aneks 16 w: L. Mariani – E. Tarolli – M. Seynaeve, *Angela Merici. Contribution towards a Biography*, Milano 1986, s. 595-602, tłum. R. Falkiewicz, *Proces Nazari*.

⁹ Tamże, s. 598.

¹⁰ Tamże, s. 601.

Posługi te odnoszą się do nauczania, przepowadania i kierowania wspólnotą¹¹. Rozwój myśli Listu do Efezjan, w stosunku do wiekich listów św. Pawła, polega na ukazaniu, że ludzie sprawujący poszczególne posługi przyjęli odpowiedzialność za wspólnotę; mają oni przysposobić świętych do dzieła posługiwania (Ef 4, 12). Posługa prorocka polega na przemawianiu, by budować innych napomnieniem i zachętą (1 Kor 14, 1-6). Charyzmatem prorocstwa w Biblii cieszyły się również kobiety, np. Debora (Sdz 4, 4) oraz cztery córki Filipa Ewangelisty – dziewice prorokinie (Dz 21, 9)¹². Prorok przekazywał również objawienia odnoszące się do tej części planu zbawczego, który wypełni się dopiero w dniu ostatecznym (sens drugorzędny).

Św. Aniela Merici znała i rozumiała słowo Boże czytane w języku łacińskim. Zachowywała w pamięci wiele fragmentów i dlatego w łatwości cytowała je, dyktując Pisma. Wydaje się, że św. Aniela obdarzona darem prorocstwa, głosiła słowo Boże i wyjaśniała je najpierw swoim córkom i tym, którzy byli wokół niej. Jej zaangażowanie wobec słowa Bożego jest dla urszulanek zachętą do życia w zażyłości z Pismem Świętym.

1.2. Sposób komentowania tekstów biblijnych

Już na początku Pism, w Prologu do Reguły św. Aniela cytuje trzy teksty z Nowego Testamentu. Dwa pierwsze Aniela łączy ze sobą, cytując jeden po drugim. Ciekawym sposobem łączenia jest wspólny podmiot. Tym, który te słowa wypowiada jest Prawda. Oba teksty podaje w wersji łacińskiej, do pierwszego podaje włoskie tłumaczenie, a do drugiego własny komentarz. „Prawda mówi: Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit”, tj. „Kto wytrzyma¹³ aż do końca, ten będzie zbawiony” (Mt 24, 13) [Pr 11]. Przekład Anieli odpowiada wersji z języka greckiego, gdzie czasownik „wytrwać” (*hypomeneo*) ma formę aorystu¹⁴. Termin ten jest jednym z kluczowych w Prologu do Reguły, gdzie św. Aniela zachęca swoje córki do wytrwania w powołaniu. Dlatego warto przeanalizować znaczenie tego terminu w Nowym Testamencie. Występuje on tam 17 razy i oznacza: „zostawać”, „pozostawać”, „trwać” jako antonim ucieczki, „być wytrwałym”, „wytrwać”, „przetrvać”

¹¹ Por. J. Kudasiewicz, *Dary i charyzmaty Ducha Świętego*, [w:] *Odkrywanie Ducha Świętego w katechezie gimnazjalistów*, red. A. E. Klich, Kraków 2007, s. 45-67; B. Adamczewski, *Mądrościowe dary Ducha Świętego w nauce św. Pawła*, [w:] *Miłość wytrwa do końca*, red. W. Chrostowski, Warszawa 2004, s. 35-50; T. M. Dąbek, *Charyzmat nauczania*, [w:] *Miłość wytrwa do końca*, dz. cyt., s. 139-149.

¹² Por. A. E. Klich, *Kościół Chrystusa wspólnotą w Duchu Świętym. Studium egzegetyczno-teologiczne Ef 4, 1-16*, Kraków 2008, s. 76n.

¹³ Warto zauważyć, że w BJ mamy tłumaczenie: „wytrwa”, w tłumaczeniu św. Anieli mamy czasownik w formie czasu przeszłego. Tekst grecki odpowiada wersji z Pism: *zaś (który wytrwał) do końca ten uratowany zostanie*.

¹⁴ *Grecko-polski Nowy Testament. Wydanie interlinearne z kluczem gramatycznym z kodami Stronga i Popowskiego oraz pełną transliteracją greckiego tekstu*, tłum. R. Popowski, M. Wojciechowski, Warszawa 2014, s. 133.

„znosić”, wytrzymywać” w trudnościach, w ucisku, w przeciwnościach¹⁵. W tym znaczeniu czasownik ten zastosowany jest w odniesieniu do Jezusa: „On (Jezus) przecierpiał (dosł. *zniósł*) krzyż (...). Zważajcie na Tego, który ze strony grzeszników tak wielką wycierpiał (dosł. *zniósł*) wrogość wobec siebie, abyście nie ustawali złamani na duchu” (Hbr 12, 2.3)¹⁶. W pozostałych tekstach i w przywołanym przez Anielę fragmencie z Ewangelii Mateusza (24, 13) czasownik ten jest użyty na oznaczenie postawy chrześcijan (por. Mt 10, 22; Mk 13, 13; Rz 12, 12; 2 Tm 2, 10.12; Hbr 10, 32; 12, 7; Jk 1, 12; 5, 11; 1 P 2, 20a,b). Kontekst Mt 24, 13 wskazuje na wytrwanie w miłości. To wytrwanie charakteryzuje się tym, że ma być do końca (*eis telos*), czyli do śmierci. Owocem takiego wytrwania jest zbawienie¹⁷.

Przywołany wyżej tekst (Mt 24, 13) św. Aniela łączy z następnym: „[Prawda] mówi także: „Beati qui audiunt verbum Dei et custodiunt illud” (Łk 11, 28), to znaczy, błogosławieni, których serca Bóg napełnił światłem Prawdy i dał pragnienie ojczyzny niebieskiej, którzy usiłowali zachować w sobie ów głos Prawdy i dobre pragnienia” (Pr 12). Jak widać, w tym miejscu św. Aniela cytuje tekst łaciński, lecz nie podaje tłumaczenia, ale własny komentarz, wychodzący poza dosłowne znaczenie cytowanego błogosławieństwa, które – jak wskazuje kontekst – Jezus odnosi do swej Matki, słuchającej i wypełniającej słowo Boga. Maryja staje się wzorem dla tych, którzy słuchają słowa Bożego i wprowadzają go w czyn¹⁸. Aniela w swoim komentarzu podkreśla, że to Bóg „napełnia światłem Prawdy” i „daje pragnienie ojczyzny niebieskiej”. Uczeń Jezusa, słuchając słowa Bożego, pozwala się całkowicie przeniknąć Jego orędziem, które ma moc go przemienić wewnętrznie i obdarzyć zbawieniem, a tym samym już tu na ziemi może napełnić go niezmaconym szczęściem. Ten proces, zdaniem św. Anieli, na co wskazuje zestawienie tych dwóch cytatów, wymaga wytrwania w miłości, jak Chrystus wytrwał na krzyżu.

Warto zauważyć, że oba cytaty, jak klamra spina słowo „Prawda”. Według św. Anieli „Prawda mówi”, „Bóg napełnia światłem Prawdy”, a człowiek odpowiadając usiłuje „zachować głos Prawdy”. Owocem są „dobre pragnienia” i „pragnienie ojczyzny niebieskiej”. Należy zauważyć, że Prawda w Piśmie Świętym jest pojęciem religijnym, a nie filozoficznym. Ma podstawę w Przymierzu z Bogiem, który dotrzymuje swoich obietnic. Służyć wiernie Bogu (Joz 24, 14) i postępować zgodnie z Prawem znaczy „czynić prawdę” (2 Krl 20, 3). W Nowym Testamencie terminem „Prawda” posługuje się często Jan Ewangelista. Odnosi go do Chrystusa (J 14, 6), do Ducha Świętego (J 15, 26n; 16, 13) i do człowieka,

¹⁵ Por. R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, Warszawa 1997, 5131.

¹⁶ *Grecko-polski Nowy Testament*, dz. cyt., s. 1210.

¹⁷ Por. A. Paciorek, *Ewangelia według świętego Mateusza*, NKB NT t. 1/cz. 2, Częstochowa 2008, s. 451.

¹⁸ Por. F. Mickiewicz, *Ewangelia według świętego Łukasza*, NKB NT t. 3/cz. 1, Częstochowa 2011, s. 605-606.

który w tymże Duchu ma świadczyć o Chrystusie w wierze i miłości (J 18, 37). Paweł utożsamia Prawdę z Ewangelią (Ga 2, 5) i wymaga absolutnego posłuszeństwa wobec niej (Ga 5, 7). Wyznawanie prawdy jest wyrazem wspólnoty i jedności w Kościele (Ef 4, 15n) i prowadzi do zbawienia¹⁹. Aniela zachęca córki, aby na głos Chrystusa-Prawdy przyjmowały z wiarą i miłością, jak samego Boga. Na uwagę zasługuje fakt, że Aniela, która usiłując zachęcić córki do podjęcia środków koniecznych do wytrwania, odwołuje się do mowy eschatologicznej Jezusa, który zapowiada udręki, boleści, prześladowania, jakie będą miały miejsce na końcu czasów. Zapewnia, że kto wytrwa w miłości zostanie zbawiony.

Obietnicę Jezusową Aniela odnosi do córek i stwierdza: „ze wszystkich sił starajcie się zachować to, do czego Bóg was wezwał, oraz szukać i pragnąć tych wszystkich środków i dróg, jakie są potrzebne do wytrwania i osiągnięcia celu” (P 10). W nawoływaniu do zaangażowania św. Aniela podobna jest do autora Listu do Efezjan rozpoczynającego parakletyczną część listu wyjaśnieniem sensu nowego życia, do którego chrześcijanie są uzdolnieni przez dzieło zbawcze Jezusa. Wezwanie do gorącego pragnienia i usiłowania nie dotyczy jakiegokolwiek wkładu, lecz pełnego zaangażowania oraz wszelkich starań. Życie zgodne z powołaniem realizuje się w postawie żarliwości. Adresaci Listu do Efezjan są wezwani, by „usiłowali zachować jedność ducha” (4, 3). Św. Aniela przekonuje swe córki, że błogosławieństwo i szczęście uwarunkowane jest zaangażowaniem z ich strony w to, by „usiłowały zachować w sobie głos Prawdy i dobre pragnienia”. Wyrażenie „usiłujecie zachować” wskazuje na to, że dany im dar nie musi być przez nie zdobywany, ale strzeżony i ochraniający, by nie został utracony²⁰. Co więcej, św. Aniela wymaga od swych córek radykalnego zaangażowania.

W rozdziale o modlitwie św. Aniela przypomina, że „zawsze trzeba się modlić sercem i umysłem, bo nieustannie potrzebujemy pomocy Bożej”. Podaje łaciński cytat: „Prawda mówi: „Oportet semper orare”, to znaczy: „Zawsze należy się modlić” (Łk 18, 1) (Rg V 5). Cytat biblijny poprzedza charakterystycznym wprowadzeniem: „Dlatego Prawda mówi”. To interesujące, że św. Aniela w Regule używa słowa „Prawda” jako synonim Chrystusa, co wskazuje że uznaje Go za najwyższą prawdę²¹. Jest to wyraz bliskiej relacji Anieli ze Słowem

¹⁹ Por. H. Langkammer, *Słownik biblijny*, Katowice 1989, s. 131; por. także: W. Winter, *Prawda*, [w:] *Praktyczny Słownik Biblijny*, red. A. Grabner-Haider, Warszawa 1994, 1034-1037.

²⁰ Por. A. E. Klich, *Kościół wspólnotą w Duchu Świętym. Studium egzegetyczno-teologiczne Ef 4, 1-16*, Kraków 2008, s. 54.

²¹ Inne cytaty biblijne św. Aniela wprowadza słowami: „jak mówi Pismo” (por. Rg VII, 2; VIII, 7;); „jak mówi Ewangelia” (por. Rg X, 16; Rd I, 13); „jak mówi prorok” (por. Rd VII, 28); „wołając za prorokiem” (por. Rd VII, 29); „jak mówi Apostoł” (por. Rg VIII, 17; Rd V, 42); „dlatego Jezus Chrystus mówi” (por. Rg VIII, 3; Lg III, 4.6; Lg X, 11); „wedle słów Zbawiciela” (Lg X, 18); „jak mówi św. Paweł” (por. Rg IX, 12).

Bożym²². Nawiązuje do fragmentu Ewangelii, gdzie Jezus nazywa siebie „Drogą, Prawdą i Życiem” (J 14, 6). Czyni to w bardzo ważnym momencie, mianowicie gdy zapowiada swój powrót do Ojca i przygotowanie miejsc w Jego domu dla uczniów. Obietnica ta - w kontekście w tradycji żydowskiej - wskazuje na Oblubieńca, który przygotowywał miejsce w swym domu dla oblubienicy, która po zaślubinach miała u niego zamieszkać. Kiedy Aniela nazywa Jezusa Prawdą, zdaje się wskazywać na tę perspektywę wieczności, którą ukazuje Pan. Warto też zwrócić uwagę, że za stwierdzeniem: „Prawda mówi” kryje się głębokie przekonanie, że Jezus objawia się poprzez słowo. Czytając Ewangelię trzeba usłyszeć głos Jezusa i być mu posłusznym.

Co mówi Prawda? „Prawda mówi: „Oportet semper orare”, to znaczy: „zawsze należy się modlić” (Łk 18, 1)²³. Zastanówmy się, co to dokładnie oznacza. W Ewangelii wg św. Łukasza te słowa Jezusa umieszczone są w ciekawym kontekście. Poprzedza je zapowiedź paruzji Syna Człowieczego (Łk 17, 22-37). Następuje po nich przypowieść o niesprawiedliwym sędzi i natrętnej wdowie, które kończy pytanie: „Czy jednak Syn Człowieczy znajdzie wiarę na ziemi, gdy przyjdzie?” (Łk 18, 8). Kontekst ten pozwala spojrzeć na modlitwę nieustanną jako wyraz zawierzenia Bogu i środek umacniający wiarę w obecność Chrystusa pośród naszej codzienności a także pogłębienia nadziei na spotkanie z Nim w chwale.

W rozdziale „O posłuszeństwie” święta Aniela ukazuje Jezusa Chrystusa jako posłanego przez Ojca do wypełnienia konkretnej misji i przywołuje Jego słowa: „Non veni facere voluntatem meam, sed eius qui misit me, Pater”, to jest: „Nie przyszedłem, aby pełnić moją wolę, ale Tego, który mnie posłał – Ojca” (J 6, 38) (Rg VIII, 3). Porównanie tekstu przytaczanego przez Anielę z tekstem łacińskim i greckim pokazuje, że dodaje ona od siebie słowo: Pater/Ojciec²⁴. W rzeczywistości pada ono dziewiętnaście wersetów dalej („Jak Mnie posłał żyjący Ojciec” J 6, 57). Oznacza to, że Aniela dokonuje skrótu, co wskazuje, że znała cały tekst biblijny. Nie chciała pozostawić wątpliwości, do kogo odnosi się zaimek: eius/Tego. Zarazem podkreśla związek Jezusa z Ojcem. To relacja z Nim przynagla Jezusa do przyjęcia misji i wypełnienia Jego woli.

²² Por. M. I. Stone, *Commentary on the Writing of Sait Angela Merici*, Kent 2001, s. 5.

²³ Tematyka i słownictwo tego zdania przywołują na pamięć liczne teksty z listów Pawła. O nieustannej modlitwie swojej i chrześcijan pisze on w Rz 1, 10; Flp 1, 4; Kol 1, 3; 1 Tes 5, 16-17; 2 Tes 1, 11. Między tymi tekstami a Łk 18, 1 nie widać bezpośredniej zależności literackiej. Można jednak przypuszczać, że Łukasz, jako uczeń Pawła, od niego przejął ideę wytrwałej modlitwy i za jej pomocą interpretuje przypowieść Jezusa o sędzi i wdowie (Łk 18, 2-5); por. F. Mickiewicz, *Ewangelia według świętego Łukasza*, t. 3/cz. 2, Częstochowa 2012, s. 252-253.

²⁴ por. *Grecko-polski Nowy Testament*, dz. cyt., s. 492.

Kiedy Aniela zaleca swoim córkom słuchanie Ducha Świętego jest świadoma, że On działa w Kościele. Wyraża też przekonanie, że On „nieustannie wzbudza natchnienia w sercach naszych” (Rg VIII 16). W określeniu, kim jest Duch Święty, Aniela powołuje się na autorytet Jezusa, przywołując fragment mowy, wygłoszonej po ostatniej wieczerzy, gdzie zapewnia uczniów, że otrzymają Ducha Świętego, „nauczy nas wszelkiej prawdy” (J 16, 13). Aniela cytuje ten fragment, zmieniając jednakże czas przyszły występujący w oryginale i w Wulgacie na teraźniejszy: „docet nos ommem veritatem” (Rg VIII, 16). Ona nie ma wątpliwości, że Duch Święty teraz prowadzi swe dzieło w naszych sercach. Intuicja Anieli jest zgodna z teologią biblijną, która ukazuje Ducha-Parakleta jako przewodnik (por. Mdr 9, 11; 10, 10; Ps 143, 10) w drodze do pełnej prawdy²⁵.

Rozdział X: „O ubóstwie” zawiera trzy teksty biblijne z Ewangelii według świętego Mateusza. Pierwszy pojawia się na początku rozdziału, gdzie Aniela zachęca swe córki „do podjęcia z miłością ubóstwa” (Rg X, 1). Akcentując ubóstwo ducha przytacza błogosławieństwo Jezusa, który utożsamiany jest znów z Prawdą: *Beati pauperem spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum*”, to znaczy: „Błogosławieni ubodzy w duchu, albowiem do nich należy Królestwo Niebieskie” (Mt 5, 3) (Rg X, 7). Jak wskazuje komentarz św. Anieli, ubóstwo to rozumie bardzo konkretnie. Píše: „I dlatego niech każda usiłuje ogłosić się ze wszystkiego i złożyć całe swoje dobro, miłość i szczęście nie w szatach, pokarmie i napoju, nie w krewnych i przyjaciółach, nie w sobie samej ani we własnej przezorności czy wiedzy, lecz jedynie w Bogu i jedynie w Jego łaskawej i niewypowiedzianej Opatrzności” (Rg X, 8-13). Jak widać ważne jest dla niej ogłoszenie. Termin: „ogłosić” odnosi nas do hymnu o kenozie Chrystusa z Flp 2, 5-11, w którym św. Paweł wyjaśnia głębię i sens uniżenia i wywyższenia Chrystusa. Tekst grecki zawiera wyrażenie *heauton ekenōsen*, które dosłownie należałoby przetłumaczyć: „ogłosił się”, „zniszczył siebie”²⁶. Emfaticzne umieszczenie zaimka przed czasownikiem *kenoō* zaznacza bardzo wyraźnie, że akt ogłoszenia był dobrowolnym czynem Chrystusa²⁷. Chrystus – Syn Boży przyjął postać sługi, stał się posłuszny aż do śmierci krzyżowej, przyjął drogę poddania się i pokornego posłuszeństwa Ojcu. Bóg wywyższył Jezusa i w ten sposób chwała Ojca zostaje pomnożona nawet przez uniżenie Syna. Św. Aniela zdaje się zachęcać swoje córki do pełnego naśladowania Jezusa, w drodze ogłoszenia i całkowitego oddania się Ojcu.

²⁵ Por. S. Mędała, *Ewangelia według świętego Jana*, rozdziały 13-21, t. IV/cz. 2, Częstochowa 2008, s. 135.

²⁶ Czasownik *kenoō* oznacza: „czynić pustym”, „ogłosić samego siebie” (Flp 2, 7); „czynić bezskutecznym”, „udaremnić”, „niweczyć” (1 Kor 9, 15; Rz 4, 14; 1 Kor 1, 17); por. R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu. Wydanie z pełną lokalizacją greckich haseł, kluczem polsko-greckim i indeksem form czasownikowych*, Warszawa 1997, 2748.

²⁷ Por. J. Flis, *List do Filipian*, NKB NT, t. 11, Częstochowa 2011, s. 244.

Aniela wylicza konkretne wartości doczesne, z których należy się ogołocić. Dotyczą tego, co daje poczucie bezpieczeństwa w codzienności. Nie dają one prawdziwego szczęścia, stanowiąc namiastkę. Św. Aniela przeciwstawia je Bogu. Używając dwukrotnie słowa „jedynie”, pokazuje, że Tym, Który daje miłość i szczęście jest „jedynie Bóg i jedynie Jego łaskawa i niewypowiedziana Opatrzność” (Rg X, 13). Wszystko inne przemija.

Drugi i trzeci cytowany w rozdziale o ubóstwie fragment z Pisma Świętego pojawia się w kontekście zachęty do zachowania właściwej hierarchii wartości. Poprzedzając słowami „Ewangelia mówi” św. Aniela cytuje fragment Ewangelii wg św. Mateusza: „Primum quaerite regnum et haec omnia apponentur vobis”, to znaczy: „Szukajcie najpierw Królestwa Bożego, a wszystko inne zostanie przed wami położone” (Mt 6, 33)²⁸. I jeszcze poucza: „Nolite solliciti esse, quod comedatis, neque quod bibatis, scit enim Pater vester quia his omnibus indigetis”, to znaczy: „Nie troszczcie się zbytnio, co będziecie jeść i co będziecie pić. Przecież Ojciec wasz niebieski dobrze wie, że tego wszystkiego potrzebujecie” (Mt 6, 31-32)²⁹. Warto zauważyć, że Aniela łączy dwa cytaty i odwraca ich kolejność. Jezus najpierw mówi o zbytnich troskach a dopiero potem zachęca do postawienia na pierwszym miejscu Królestwa Bożego. Sens zabiegu dokonanego przez Anielę wyjaśnia jej komentarz, który pokazuje jej głębokie zaufanie Bogu. „Tak jakby jasno powiedziano: Nie troszczcie się o żadną z waszych potrzeb, albowiem Bóg sam je zna, może i chce jej zaspokoić, gdyż niczego innego nie pragnie, jak tylko waszego dobra i waszej radości” (Rg X, 16-18).

Kolejny cytat biblijny pojawia się w rozdziale IX: „O dziewictwie”. Aniela kieruje w nim uwagę swych córek na sposób życia Oblubienic Najwyższego. Podkreśla, że „rozmowy [oblubienicy Najwyższego] z bliźnimi winny być rozsądne i skromne. Powołuje się na autorytet św. Pawła, który wskazuje: „Modestia vestra nota sit omnibus hominibus”, innymi słowy: Niech wasze zachowanie i roztropność widoczna będzie dla wszystkich” (por. Flp 4, 5) (Rg IX, 12). Tłumaczenie w BJ brzmi: „Niech będzie znana wszystkim wasza wyrozumiała łagodność”. Św. Paweł umieszcza te słowa pod koniec listu do Filipian, kiedy zachęca ich do radości ze względu na to, że „Pan jest blisko”. Użyte przez Pawła wyrażenie: „wyrozumiała łagodność” bywa tłumaczone jako „życzliwość”, „dobroć” lub „łagodność”. Apostoł Narodów zaznacza tu nieodzowny wymiar misyjny odnoszenia się chrześcijan do siebie

²⁸ BJ werset ten brzmi: „Starajcie się naprzód o królestwo Boga i o Jego sprawiedliwość, a to wszystko będzie wam dodane” (Mt 6, 33).

²⁹ BJ werset ten brzmi: „Nie martwcie się zatem i nie mówcie: co będziemy jedli? Co będziemy pili? Czy będziemy się przyodziewali? Bo o to wszystko poganie zabiegają. Przecież Ojciec wasz niebieski wie, że tego wszystkiego potrzebujecie” (Mt 6, 31-32).

wzajemnie³⁰. Postawa ta bardzo mocno koresponduje z cechą charakterystyczną św. Anieli, która przyciągała ludzi delikatnością i łagodnością. Teraz widzimy, że dla niej ta postawa była szczególnym znakiem wyróżniającym Oblubienicę Chrystusa.

W drugiej części Rady I dla mistrzyń zastosowany jest kolejny cytat biblijny – tym razem z Ewangelii wg św. Łukasza. Aniela poprzedza go pouczeniem, które on wieńczy: „Musicie się uznać i uważać za mniejsze od waszych córek. Jeśli będziecie tak postępować Bóg wywyższy was odpowiednio do miary waszego uniżenia. Nie na darmo i nie bez powodu serce prawdziwego, roztropnego sługi Boga uniża się, wyniszcza w sobie miłość własną i upodobanie do dobrej sławy. Czy tak, gdyż spodziewa się i oczekuje od Boga innej radości i prawdziwej chwały i czci, mocno wierząc w to, o czym mówi Ewangelia: „Qui se humiliat, exaltabitur, to znaczy: Kto się uniża, będzie wywyższony” (Łk 18, 14)³¹. Powyższy tekst biblijny znajduje się w kontekście przypowieści o faryzeuszu i celniku, w której Jezus pokazuje, jak istotna jest rola pokory przed Bogiem. Od niej zależne jest przyjęcie „usprawiedliwienia”, czyli zbawienia. Powyższy tekst biblijny rzuca na światło na zrozumienie Rady I św. Anieli. Jak pokora wobec Boga jest podstawą przyjęcia daru zbawienia, tak samo pokora wobec bliźnich ma wartość zbawczą, gdyż Bóg wywyższa tych, którzy z pokorą serca, czyli w prawdzie, stają przed Nim i przed bliźnimi.

Następny cytat występuje w Legacie III. Aniela prosi w nim „usilnie” Matki, aby starały się prowadzić siostry „z miłością, ręką łagodną i delikatną, a nie władczo i szorstko”. (Lg III, 1). Cały Legat jest próbą motywowania do takiej postawy. Jako jej wzór Aniela stawia Chrystusa i powołuje się na Jego słowa: „Pamiętajcie o Jezusie Chrystusie, który mówi: „Discite a me, quia mitis sum et humilis corde”, to znaczy: „uczcie się ode Mnie, że jestem łagodny i pokornego serca” (Mt 11, 29). Słowa Jezusa wyraźnie wskazują na to, że łagodność i delikatność w relacjach nie jest postawą, do której człowiek jest zdolny sam z siebie. Przeciwnie, postawa ta jest łaską, na którą otwieramy się, gdy przychodzimy do Jezusa. Słowa te w Ewangelii według św. Mateusza połączone są z zaproszeniem: „Przyjdźcie do Mnie wszyscy, którzy utrudzeni i obciążeni jesteście, a Ja Was pokrzepię” (Mt 11, 28). Jezus nazywa Siebie „cichy i pokorny sercem”. Jest to klasyczne określenie „ubogich” w Starym Testamencie (por. So 2, 3; Dn 3, 87). Jezus utożsamia się z nimi, wskazując, że idą drogą błogosławioną (Mt 5, 3n).

³⁰ Por. J. Flis, *List do Filipian*, NKB NT, t. XI, Częstochowa 2011, s. 410.

³¹ Por. F. Mickiewicz, *Ewangelia według św. Łukasza*, dz. cyt., s. 265; por. także: W. Rakocy, *Faryzeusz i celnik w świątyni (Łk 18, 9-14)*, [w:] *Słowo Twoje jest prawdą*, red W. Chrostowski, Warszawa 2000, s. 297-305.

Na św. Pawła powołuje się św. Aniela w Radzie V, którą kończy prośbą do mistrzyń: „Powiedzcie im, aby pragnęły mnie widzieć nie na tej ziemi, lecz w niebie, gdzie jest Miłość nasza. Niech w górę wznoszą swoje pragnienia, a nie składają ich ku ziemi. Niech Jezus Chrystus będzie im skarbem jedynym, Miłością, której należy szukać nie na tym świecie, ale na wysokościach nieba, po prawicy Ojca”. Wińczy ją fragmentem z Listu do Kolosan: „Si consurrexistis cum Christo, quae sursum sunt, quaerite, quae sursum sunt sapite et non quae super terram” [Rd V, 42]. Należy zauważyć, że Aniela podaje tylko tekst łaciński, skrcając go³². W BJ posiada on następujące brzmienie: „Jeżeli więc razem z Chrystusem powstaliście z martwych, szukajcie tego, co w górze, gdzie przebywa Chrystus, zasiadający po prawicy Boga. Dążcie do tego, co w górze, nie do tego, co na ziemi” (Kol 3, 1-2). Zaskakuje zbieżność zachęty św. Anieli z Pawłową. Autor Listu do Kolosan, wzywa do przekroczenia życia wyłącznie w wymiarze doczesnym i ukierunkowania się na wieczne życie z Bogiem³³. Dla Anieli to życie z Bogiem w wieczności nabiera oblubieńczego wymiaru. Zaczyna się realizować już tu na ziemi. Stanowi pogłębienie świadomości życia chrztem.

Pojawiająca się w Radzie I cytaty z Ewangelii wg św. Łukasza i wg św. Marka mają zachęcić córki św. Anieli do postawy pokory i służby. W pierwszym cytacie Jezus postawiony jako wzór. Pisze: „Uczcie się od Pana naszego. On bowiem, kiedy był na ziemi, stał się sługą posłusznym Ojcu Przedwiecznemu. I dlatego mówi: „Ego fui in vobis non tamquam qui recumbit, sed ut qui ministrat”, to znaczy: „Byłem wśród was nie jako ten, którego obsługują, lecz jako ten, który służy” (Łk 22, 27) (Rd I, 7)³⁴. Warto zauważyć, że fragment ten występuje w opisie ostatniej wieczerzy. Podczas Uczty Paschalnej Jezus ustanawia Eucharystię, zapowiada zdradę Judasza oraz zachęca Apostołów do przyjęcia sposobu wartościowania odwróconego w porównaniu do mentalności świata: „największy między wami niech będzie jako najmniejszy, a przełożony jako sługa” (Łk 22, 26). Jezus zachęca do zauważenia, że On jest między apostołami jako ten, który służy. Służba jest też drogą do Królestwa Bożego (por. Łk 22, 29). Podejmowanie stylu życia Jezusa wprowadza na drogę prowadzącą do jedności z Nim na wieki. Ten kontekst rzuca szczególne światło na słowa Anieli. Postawa pokornej służby nie jest tylko stylem życia w doczesności. Ma ona ścisły związek z wchodzeniem na drogę Jezusa i naśladowania Go. Aniela nie waha się zaproponować swym córkom przykładu św. Grzegorza, papieża. Pisze: „Sprawując urząd przełożonego i papieża, w sercu swoim uznawał się za mniejszego od innych, za sługę sług

³² W tekście św. Anieli brak: *ubi Christus est in dextera Dei sedens*.

³³ Por. S. Mędała, *Władza Chrystusa. List do Kolosan*, [w:] *Wprowadzenie w myśl i wezwanie Ksiąg biblijnych*, t. 9: *Dzieje Apostolskie, Listy św. Pawła*, dz. cyt., s. 439.

³⁴ BJ Łk 22, 27: „Ja jestem pośród was jako ten, kto służy”.

Bożych, pamiętając o słowach Ewangelii: „Qui maior est inter vos, fiat, sicut minor” (Mk 10, 43) (Rd I, 9). Wypowiedź św. Aniela kończy cytatem z Ewangelii wg św. Marka, co wskazuje, że jej myślenie jest zanurzone w Biblii. W tym miejscu Aniela nie podaje tłumaczenia łacińskiego tekstu. Jest on bardzo ważny, bo uwypukla zbawczy charakter misji Jezusa (Mk 10, 45). Wchodzenie na drogę Jezusa oznacza nie tylko przyjmowanie Jego stylu życia ze względu na udział w królestwie, lecz także łączenie się z ofiarą Jezusa. Również św. Jan w swoim liście pisze w ten sposób: „my także winniśmy oddać życie za braci” (1 J 3, 16).

Podsumowując, komentarze św. Aniela do Pisma Świętego podejmują tematy biblijne takie jak relacja z Bogiem Ojcem, działanie Ducha Świętego, ogołocenie, dobra wieczne, wytrwałość. Ukazuje ich ścisłą łączność z charyzmatem oblubieńczej więzi z Chrystusem.

1.3. Cytowanie Starego Testamentu

Św. Aniela cytuje Stary Testament. Można zauważyć, że tych cytatów jest mniej niż z Nowego Testamentu. W większości pochodzą one z Księgi Psalmów, ale również z Księgi Tobiasza, Pierwszej Księgi Samuela, Syracydesa, Przysłów. Widać, że Stary Testament jest św. Aniela znany i postacie w nim występujące inspirowały ją do życia duchowego. Świadczy o tym postawienie za wzór Judyty³⁵. Pisze: „Uzbrojone w jej [Reguły] przepisy, chcemy zachować się tak mężnie, abyśmy na wzór św. Judyty śmiało ścięły głowę Holofernesa, to jest szatana, i mogły wrócić do ojczyzny ku wielkiej chwale oraz triumfowi wszystkich w niebie i na ziemi” (P 30-31). Dla Aniela bojowanie podejmowane na ziemi ma na celu osiągnięcie chwały w niebie. Wydaje się, iż wskazanie na przykład mężnej, młodej kobiety ma być dla dziewcząt i kobiet żyjących charyzmatem św. Aniela szczególną inspiracją do odważnego podejmowania drogi powołania, co wymaga wysiłku.

Pierwszym cytatem zaczerpniętym ze Starego Testamentu jest cytat z Księgi Tobiasza (12, 8): „Bona est oratio cum ieiunio”, tzn. „Dobra jest modlitwa z postem” (R V 2). Użyty został w rozdziale V poświęconym modlitwie. Wskazuje na wzór św. Annę, córkę Manuela, o której pisze św. Łukasz. Nieustannie, dniem i nocą służyła ona Bogu w świątyni „in ieiuniis et

³⁵ Księga Judyty opowiada, iż w czasie najazdu wojsk asyryjskich na Izrael, ich wódz Holofernes rozpoczął oblężenie miasta Betulii. Wydawało się, że nic nie uratuje ani miasta, ani kraju. Wówczas Judyta postanawia sama obronić miasto. Po wieczornej modlitwie udaje się do obozu Asyryjczyków. Wyjaśnia im, że opuściła miasto chcąc ocalić życie. Kiedy zaprowadzono ją przed oblicze Holofernesa, ten zakochał się w niej będąc pod wrażeniem jej urody i zabrał ją do swojego namiotu. Czwartego dnia po wielkiej uczcie, kiedy Holofernes spał, Judyta ucięła mu głowę. Następnie włożyła ją do kosza i powróciła do Betulii. O świcie wywieszono głowę na murach miasta. Gdy ją ujrzęło wojsko asyryjskie, uciekło w popłochu. Izraelici rzucili się w pogoni za nimi i ich rozgromili. P. Calvocoressi, *Kto jest kim w Biblii*, Łódź 1992; M. Bocian, *Leksykon postaci biblijnych*, Kraków 1998; A. M. Misiak, *Judyta - postać bez granic*, Gdańsk 2006; Ch. de Capoa, *Stary Testament. Postacie i epizody*, Warszawa 2007.

orationibus”, „przez posty i modlitwę” (Łk 2, 37). Po przytoczeniu tekstów biblijnych Aniela szerzej wyjaśnia znaczenie postu dla życia duchowego i podkreśla, że „przez post umartwia się pożądlivość ciała i własną uczuciowość” (Rg V 4). Dla Anieli post i modlitwa były niezbędne dla życia duchowego.

Kolejny tekst biblijny cytowany przez Anielę pochodzi z Pierwszej Księgi Samuela (15, 22). Przy okazji wykładu o posłuszeństwie Aniela stwierdza, że „każdy czyn staje się dobry i godny przyjęcia” (Rg VIII, 4) i mówi: „Dlatego czytamy: „Melis est obedire quam sacrificare”, to jest: „Lepsze jest posłuszeństwo niż składanie ofiar” (1 Sm 15, 22). Jest to oczywista aluzja do Saula, który przedkładał składanie ofiar ponad wewnętrzną uległość głosowi Pana. Aniela stara się przestrzec swe córki przed takim postępowaniem.

Następnie jest odwołania się do Księgi Przysłów. Prosi mistrzynię, by zwracały uwagę na sposób bycia siostr. Pisze: jeśli „któraś [z siostr] jest zarozumiała i kieruje się sumieniem zbyt szerokim i mało lęklwym, taką postraszcicie, przypomnijcie surowość sądu Bożego i zdradliwość grzechu oraz to, że żyjemy wśród zasadzek i zawsze mamy powód do utrzymania się w lęku, według słów Pisma Świętego: „Beati qui semper est pavidus”, to znaczy: „Szczęśliwy człowiek, który zawsze się lęka” (Prz 28, 14a) (Rg II 10)³⁶. Kończący to pouczenie werset biblijny ma jeszcze drugą część, zawierającą przestrożę: „kto serce czyni upartym, wpadnie w nieszczęście” (Prz 28, 14b). Wydaje się, że jest to celowy zabieg, że Aniela pomija tę część. Kiedy mówi o konieczności upomnienia osoby zarozumiałej, podaje pozytywną zachętę do bojaźni Bożej, którą autorzy ksiąg mądrościowych przedstawiają jako „początek mądrości”. Mądrość zaś to umiejętność rozeznania, co podoba się Bogu.

Dość liczne są cytaty z Psalmów. Pierwszy z nich występuje w Radzie IV. Aniela podkreśla w niej rolę współpracy z łaską Bożą i ufności w Opatrzność Bożą. Pisze: „Musicie wiedzieć i uważać za rzecz pewną, że On nigdy nie uchyli się od zaspokajania potrzeb materialnych i duchowych waszych córek. Byleby z waszej strony niczego nie zabrakło. Jeżeli Bóg założył to Towarzystwo, nigdy go nie opuści, według słów Pisma Świętego: „Nunquam vidi iustum derelictum, nec semen eius quaerens panem” to jest „Nigdy nie widziałem sprawiedliwego w opuszczeniu, ani jego dzieci, by o chleb żebrały” (Ps 37, 25). Aniela jest przekonana, że należy Bogu zawierzyć całkowicie i do tego nawołuje swoje duchowe córki. Tylko prawość i bogobojność są znakami zawierzenia Bogu, który opiekuje się swoimi ludem. Wynika to z przymierza, zapewniającego szczęście ludowi Bożemu pod warunkiem wykonywania nakazów Bożych³⁷. Św. Aniela wydaje się odnosić do przymierza

³⁶ BJ: „Szczęśliwy mąż, który stale żywi bojaźń”.

³⁷ Por. W. Borowski, *Komentarz biblijno-ascetyczny*, Kraków 1983, s. 155.

chrztu i konsekracji oraz wskazywać na zależność, jaka zachodzi między oczekiwaniem pomocy od Boga, a ludzką wiernością wobec Jego przykazań.

Dwa kolejne cytaty z Psalmów znajdują się w Radzie VII, w której Aniela zachęca do wierności nauczania Kościoła, pomimo że dostrzega, że potrzebuje on reformy. Bardzo wyraźnie wskazuje, że ocalić przed zbłądzeniem w chaosie błędnych nauk może jedynie bliskość Chrystusa. Aniela wskazuje na słowa psalmisty, którego nazywa prorokiem: „jak mówi prorok: Beatus, quem tu erudieris, Domine” co znaczy: „Błogosławiony ten, któregoś Ty, o Panie pouczył” (Ps 94, 12)³⁸ (por. Rd VII, 23-28). Sens przesłania Anieli staje się jaśniejszy w kontekście treści całego psalmu. Psalmista, wyrażając zaufanie do Boga, pisze o sytuacji, kiedy jest karcony. Karcenie nie jest przyjemne, gdyż przychodzi do nas przez próby, lecz chroni przed ostatecznym nieszczęściem i przynosi spokój płynący z zawierzenia³⁹. W tym miejscu po raz kolejny Aniela stosuje pozytywną motywację. Ten, kto u Pana szuka pouczenia znajduje światło dla życia i szczęście. Dlatego też Aniela wzywa do spojrzenia na życiowe próby jako na szansę poznania prawdy i weryfikacji swych przekonań. Tylko ten, kto dostrzegł, że cierpienie odsłoniło głębszy sens rzeczywistości, przyjmuje je z wdzięcznością. Jest zdolny też – jak mówi Aniela – wołać z prorokiem: „Illumina oculos meos, ne unquam obdormiam in mortem” (Ps 13, 4b). W tym miejscu Aniela nie tłumaczy tekstu łacińskiego, który w BJ ma następujące brzmienie: „Oświeć moje oczy, bym nie zasnął na śmierci”. W tym miejscu widać, że Boże słowo, Boże pouczenie jest dla Anieli światłem, które oświeca oczy serca i ocala od śmierci.

Aniela, dwukrotnie cytując Stary Testament, wskazuje na jego wypełnienie w Nowym Testamencie. Należy zauważyć, że taki sposób interpretowania był stosowany w Kościele od pierwszych wieków i służył ukazywaniu jedności obu testamentów⁴⁰. W rozdziale VII Aniela chcąc zachęcić swoje córki do częstej spowiedzi powołuje się na autorytet Starego i Nowego Testamentu przywołuje werset 26 rozdział 4 Księgi Syracydesa, gdzie autor natchniony mówi: „Dic tu prius iniquitates tuas, ut iustificeris”, to znaczy: „Wyznaj najpierw swoje nieprawości, byś był usprawiedliwiony” (Syr 4, 26)⁴¹, a także przytacza słowa Jezusa skierowane do Piotra: „Tibi dabo claves regni caelorum et quodcumque ligaveris super terram, ligatum erit et in caelis, et quodcumque solveris super terram merit solutum et in caelis”, co

³⁸ BJ: „Szczęśliwy mąż, którego Ty wychowujesz, o Panie”; por. wersje Wulgaty: beatus homo quem tu erudieris Domine.

³⁹ Por. W. Borowski, *Komentarz biblijno-ascetyczny*, dz. cyt., s. 314.

⁴⁰ Por. C. Corsato, *Biblia w interpretacji ojców Kościoła*, Kraków 2007; T. Jelonek, *Biblia w nauczaniu Kościoła*, Kraków 2011; *W szkole ojców Kościoła. Ojcowie Kościoła w nauczaniu Jana Pawła II*, red. M. Raczkiewicz, Kraków 2008.

⁴¹ BJ: „Nie wstydz się wyznać swych grzechów”.

znaczy: „Tobie dam klucze królestwa niebieskiego, cokolwiek zwiążesz na ziemi, będzie związane w niebie, a co rozwiążesz na ziemi, będzie rozwiązane w niebie” (Mt 16, 19). Powyższy cytat Aniela kończy konkluzją: Stąd okazuje się jasno, że grzech nie może być zgładzony inaczej, jak przez kapłana i spowiedź” (Rg VII, 3-4).

Następny cytat biblijny pojawia w kontekście pouczeń dotyczących konieczności posłuszeństwa. U św. Anieli przybiera ono formę słuchania: Przykazań Boga (Rg VIII, 7), nauczania Kościoła (Rg VIII, 8), natchnień Ducha Świętego (Rg VIII, 16), wszelkiego stworzenia (Rg VIII, 17). Przytoczone w tej części rozdziału teksty biblijne pochodzą również ze Starego i Nowego Testamentu. Aniela pisze: „O czym mówi Pismo: „Maledictus, qui declinat a mandatis tuis”, to znaczy: „Przeklęty, kto nie zachowuje przykazań Twoich” (Ps 119, 21) (Rg VIII, 7)⁴². Należy zwrócić uwagę, że psalmista w pierwszej części tego zdania mówi o „pysznych”, którzy oddalają się od dróg Boga, aby pójść za swymi przewrotnymi myślami i w ten sposób narażają się na przekleństwo. W tym kontekście widać, że to do „pysznych” odnosi się określenie „przekłęci”. Św. Aniela zmienia zastosowaną w Wulgacie liczbę mnogą na pojedynczą przez co stwierdzenie nabiera charakteru bezpośredniego ostrzeżenia⁴³. Dla podkreślenia wagi posłuszeństwa władzy kościelnej Aniela wprowadza cytat z Ewangelii według św. Łukasza: „Qui vos audit, me audit, et qui vos spernit, me spernit”, to jest: „Kto was słucha, Mnie słucha, a kto wami gardzi, mną gardzi” (Łk 10, 16) (Rg VIII, 8). Jest to znamienne i świadczy o poważnym przyjmowaniu autorytetu przekazanego apostołom i ich następcom. Trzeba to docenić tym bardziej, że w czasach św. Anieli Kościół znajdował się w głębokim kryzysie.

Cytowane przez św. Anielę teksty Starego Testamentu ukazują jej wyraźnie określony cel: stara się ona motywować swoje córki do podjęcia radykalnej i mężnej służby Bogu i podjęcia środków koniecznych do wytrwania na tej drodze. Jak zobaczyliśmy są nimi: posłuszeństwo Bogu, nieustanna modlitwa, post. Ponadto Aniela stara się pokazać, w jaki sposób przymierze konsekracji jest zakorzenione w przymierzu Boga z Ludem Bożym.

1.4. Parafrazy tekstów biblijnych

Lektura Pism św. Anieli Merici, pokazuje, że parafrazuje ona wiele fragmentów Biblii. Świadczy to o tym, że język Pisma Świętego uczyniła swoim własnym, przyjmując kategorie znaczeniowe, którymi posługują się autorzy natchnieni.

⁴² Wersja Wulgaty używa l. mnogiej: Maledicti qui declinant a mandatis tuis. Taka wersja jest w LXX-Włg, Peszitta, Hieronim; por. G. Ravasi, *Psalmy*, cz. IV, Kraków 2008, s. 262.

⁴³ Tamże.

W Prologu do Reguły św. Aniela stara się uwrażliwić swoje córki na to, że są narażone na wiele duchowych zagrożeń płynących zarówno z zewnątrz, jak i z własnej ludzkiej kondycji, a także z działania szatana. Aniela nie bagatelizuje jego działania. Mówi wprost parafrazując fragment z Pierwszego Listu św. Piotra (5, 8): „nie śpi nieprzyjaciel nasz – diabeł. Nie odpoczywa on nigdy, lecz zawsze (jak mówi św. Piotr) jak lew ryczący wypatruje i szuka jakby pożreć każdą z nas, i to takimi sposobami i tak chytrymi podstępami, że nikt nie mógłby ich policzyć” (P 21). Kontekst, w jakim św. Piotr pisze o pokusach szatańskich dotyczy prześladowań. Szatan posługuje się złymi ludźmi. Apostoł zachęca do czujności, do uzbrojenia się w wiarę oraz wskazuje na wieczną chwałę w Chrystusie. Zło jest bardzo groźne. Zostało ono porównane do lwa jako najgroźniejszego ze zwierząt, które nieustannie czyha i poszukuje zdobyczy. Należy się mieć nieustannie na baczności, by mu się skutecznie przeciwstawić⁴⁴. Św. Aniela podobnie jak Piotr zachęca córki do odwagi. Wskazując, że nie można się koncentrować na trudnościach i wpadać z ich powodu w przygnębienie i strach. Raczej trzeba się starać, by żyć wiernie swoim powołaniem, co owocuje duchową radością. Aniela roztacza przed córkami piękny obraz chwały Bożej, w której wszystko, to co trudne na ziemi przemieni w chwalebne (P 27-28). Kiedy św. Aniela wyraża przekonanie, że „wszelki ból i smutek zamieni się w radość i szczęście” (P 27) słyszymy jakby słowa Jezusa: „Teraz doznajecie smutku. Znowu jednak was zobaczę i rozraduje się serce wasze, a radości waszej nikt wam nie zdoła odebrać” (J 16, 22).

W Pismach znajdujemy jeszcze inne miejsca, w których św. Aniela parafrazuje słowo Boże. W Rozdziale VI Reguły: „O codziennym chodzeniu na Mszę Świętą” występuje odwołanie do fragmentu Mt 6, 6, w którym Jezus wzywa do autentycznej modlitwy, a nie utrzymywania pozorów pobożności, tylko po to, aby znaleźć uznanie społeczne. Jezus przestrzega swych uczniów przed obłudą i modlitwą na pokaz. Natomiast zachęca do modlitwy do Ojca, który „jest w ukryciu” i „widzi w ukryciu” (Mt 6, 6). Celem Jego wypowiedzi jest wskazanie, że chrześcijanin zwraca się na modlitwie wyłącznie do Boga. On jest jedynym adresatem modlitwy. Liczy się nie miejsce modlitwy, ale głęboka więź z Ojcem⁴⁵. Aniela staje tutaj obok Jezusa, który uczy uczniów modlitwy szczerzej, autentycznej, opartej na pewności, że Ojciec widzi i zna serca swoich dzieci. Zaleca, „by nie pozostawać zbyt długo w kościele. Jeżeli któreś zechcą się modlić dłużej, niech idą do swego pokoju i tam zamkną drzwi” (Rg VI, 7).

⁴⁴ Por. S. Hałas, *Pierwszy List św. Piotra*, NKB NT t. 17, Częstochowa, 2007, s. 349-350.

⁴⁵ Por. A. Paciorek, *Ewangelia według św. Łukasza*, rozdz. 1- 13, t. I/cz. 1, Częstochowa 2015, s. 262, por. także. M. Rosik, *Kazanie na górze o modlitwie*, w: *Ukaż mi, Panie, swą twarz*, red. M. Rosik i inni, Wrocław 1996, s. 18-23.

W Rozdziale IX: „O dziewictwie” Aniela parafrazuje fragment Kazania na Górze, w którym Jezus wzywa do prawdomówności, jednoznaczności i szczerości, wypowiadania się, komentując ósme przykazanie Dekalogu. W Ewangelii wg św. Mateusza czytamy: „A Ja wam powiadam: wcale nie przysięgajcie – ani na niebo, bo jest tronem Boga; ani na ziemię, bo jest podnóżkiem stóp Jego; ani na Jerozolimę, bo jest miastem wielkiego Króla. Ani na własną głowę nie przysięgaj, bo nawet jednego włosa nie możesz uczynić białym lub czarnym. Niech wasza mowa będzie: tak, tak; nie nie. A co nadto jest, do Złego pochodzi” (Mt 5, 34-38). Zdanie Mateuszowej formuły należy rozumieć następująco: niech wasze „tak” oznacza zawsze „tak”, a wasze „nie” oznacza zawsze „nie”. Każde dalsze zapewnianie i zaklinanie nie pochodzi z prawdy, ale od złego i dlatego nie powinno mieć miejsca⁴⁶. Aniela pisze: „Nie wzywajcie imienia Bożego nadaremno, nie przysięgajcie, lecz jedynie mówcie ze skromnością: Tak-tak, nie-nie, jak naucza Jezus Chrystus” (Rg IX, 14). Rzuca się w oczy podobieństwo, które nie może być przypadkowe. Takiej samej prostolinijności, jak Jezus domaga się św. Aniela od swoich córek.

W Radzie VIII Aniela parafrazuje fragment z Ewangelii wg św. Łukasza: „Powiedziałem wam ,że z tych oto kamieni może Bóg wzbudzić potomstwo Abrahamowi” (3, 8b). Świadczy to o głębokiej znajomości Pisma Świętego Aniela, gdyż fragment ten nie należy do często przywoływanych, przez co jest mnie znany. Ewangelista przywołuje tę wypowiedź Jana Chrzciciela, gdy opisuje jego misję. Jan wzywa do nawrócenia ludzi pragnących przyjąć chrzest. U Aniela odwołanie od słów Jana występuje w kontekście zachęty skierowanej do mistrzyń, aby „kochały córki jednakowo” (Rd VIII, 1). Przestrzega je przed wyróżnianiem jednych córek, a lekceważeniem tych, które według oceny ludzkiej wydają się mniej wartościowe. Uzasadnia, że wszystkie są stworzone przez Boga, który wobec nich ma konkretny zamysł. Wskazuje też, że tylko Bóg zna serce człowieka i do Niego należy osąd. On jest tym, który prowadzi człowieka ku sobie i ma moc go przemienić. Aniela wychodzi poza literalne znaczenie przywoływanego tekstu, który wzywa przede wszystkim do weryfikacji własnych postaw. Aniela zdaje się przez to mówić: „Wydajcie godne owoce nawrócenia; i nie próbujcie sobie wmawiać: Abrahama mamy za ojca” (Łk 3, 8a). Trzeba zauważyć potrzebę nawrócenia serca.

⁴⁶ Może być tłumaczona na równe sposoby. Po pierwsze jako prawdziwość – jeżeli jest tak, to mówcie „tak”; jeżeli nie jest, to mówcie „nie”. Po drugie szczerość – „tak” lub „nie” wypowiadane ustami powinno odpowiadać „tak” lub „nie” serca. Po trzecie uroczyste podkreślenie znaczenia powtórzenie „tak” lub „nie” jako uroczysta formuła potwierdzenia lub negowania, która powinna wystarczyć do wyrażenia prawdy, i nie byłoby wówczas konieczne uciekanie się do przysięgi angażującej bóstwo.

Podsumowując, należy stwierdzić, że święta Aniela Merici jest kobietą słowa Bożego, przenikała do głębi, wszystkie jej słowa i postawy. Aniela znała i rozumiała Pismo Święte czytane w języku łacińskim. Przywołuje w Pismach z pamięci całe fragmenty. Można zaryzykować stwierdzenie, że św. Aniela obdarzona była darem prorocstwa, gdyż głosiła słowo Boże i wyjaśniała je innym. Jej zaangażowanie wobec słowa Bożego jest dla nas zachętą do życia w zażyłości z Pismem Świętym. Jej zanurzenie w słowo Boże jest dla nas zachętą do czytania Pisma Świętego, karmienia się nim, aby budować zażyłą relację z Chrystusem. Celem, który jej przyświecał było wprowadzenie swych córek w misterium miłości Boga i człowieka.